

POHJOISSAAME

Olmmošvuoigatvuodát
gullet buohkaide,
maiddái juohkehaš mánnái.

Mánát leat vuollet 18 jahkásaččat.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI

Dovddatgo máná rivttiid?

Maid ON:a máná vuoigatvuodaid soahpamuš dárkkuha?

Ovttastuvvan Nášuvnnat (ON) lea dahkan soahpamuša mánáid olmmošvuoigatvuodain jagis 1989. Suomas oppalašsoahpamuš bodii fápmui jagi 1991. Measta buot máilmmi riikkat leat soahpamusaš mielde. Suoma stáhta galgá fuolahit das, ahte soahpamuša áššit ollašuvvet mánáid eallimis. Suoma stáhta galgá maid dieđihit máná vuoigatvuodain sihke ollesolbmuide ja mánáide.

Stáhta galgá raporteret ON:ai jeavddalaččat, mo máná vuoigatvuodát ja buresveadjin leat Suomas ovdánan.

Mánáidáittardeaddji...

- Váldá čielgasa mánáid oaiviliin ja muitala dáin ollesolbmuide.
- Čilge, mo mánát vedjet ja mo sin vuoigatvuodát ollašuvvet.
- Dieđiha mánáide ja ollesolbmuide mánáid vuoigatvuodain.
- Váikkuha mearrádusdahkkiide, ahte mánáid áššit livčče buorebut.
- Bargá ovttas mánnasuorggi doaibmiiguin.

”Máná galggašii rávásmuvvat bearrašis lihkolašvuoda, ráhkisvuoda ja ipmárdusa dilis.”

ON:a máná vuoigatvuodaid soahpamuš.

Buot mánát leat ovtaveardásaččat

Máná dahje su vanhemiid ahki, liikeivdni, giella, opmodat, osku, váddu dahje buozalmas ii váikkuat máná vuoigatvuodaide. Geange ii oáččo vealahit dahje givssidit.

Mánás lea vuoigatvuolta buori eallimii

Máná oážžu leat iežaslagan. Ollesolbmot galget doarjut mánáid vejolašvuodaid bajásšaddat ja ahtanuššat ráfis ja iešguhtege lágis mielde.

Ollesolbmot galget váldit čielgasa, maid mánát áššiin jurddašit

Ollesolbmot galget jearrat ja guldalit máná oaiviliid ja váldit daid duodas. Mánáide galgá addit vejolašvuoda váikkuhit iežaset árgii.

Máná ovddu galgá bidjat ovdasadjai, go dahkkojit mánáid guoski mearrádusat

Vánhemat ja eiseválddit fertejit álo smiehttat, man láhkai sin mearrádusat váikkuhit mánáide. Ollesolbmot galget ohcat čovdosiid, mat leat mánáid buorin. Mánáide galgá ákkastallat mearrádusaid ipmirdahtti vuogi mielde.

ON:a máná vuoigatvuodaid oktasašsoahpamušas leat oktiibuot 54 čuoggá. Dát leat áššit, main stáhta ja gielddaid mearrádusdahkkit ja buot ollesolbmot galget fuolahit. Dás muitaluvvojit soahpamuša čuoggát oanehaččat.

1. Juohkehaš vuollet 18-jahkásaš lea máná.
2. Olmmošvuoigatvuodát gullet juohkehaš mánái ovtaveardásaččat. Máná ii oaččo vealahit maŋge siva geažil.
3. Ollesolbmot dahket mánggaid mearrádusaid mat váikkuhit mánáid eallimii. Sii fertejit álo čielggadit, miii lea máná dáfus buoremus.
4. Stáhta galgá fuolahit das, ahte dát soahpamuš ollašuvvá mánáid eallimis. Mánáide gullet buot dán soahpamušii girjejuvvon vuoigatvuodát.
5. Vánhemiin lea vuoigatvuohtha ja geatnegasvuohtha rávvet ja oahpistit máná geavahit dán soahpamušii girjejuvvon vuoigatvuodaid. Stáhta galgá gudnejahttit dán vánhemiid vuoigatvuoda.
6. Mánás lea vuoigatvuohtha eallimii. Stáhta galgá dáhkidit, ahte mánát ožžot rávásmuvvat ja ahtanuššat nu buorre dilis go vejolaš.

7. Mánás lea vuoigatvuohtha oažžut nama dalán riegeameami maŋgá. Mánás lea vuoigatvuohtha oažžut ruovttueatnama ja leat dan riikkavuloš. Jos lea vejolaš, mánás lea vuoigatvuohtha dovdat iežas vánhemiid ja leat sutno divššus.
8. Mánás lea vuoigatvuohtha sealluhit iežas nama ja riikkavulošvuoda sihke gaskavuodaid fulkkiidasas iige daidda oaččo darvánit lobiheamit.
9. Mánás lea vuoigatvuohtha eallit vánhemiiddisguin, juos soai nagodeaba atnit fuola mánás. Mánás lea vuoigatvuohtha doallat oktavuoda iežas vánhemiidda, jos máná ii oro vánhemiiddesguin. Oktavuoda doallama vánhemiidda sáhtta eastit, jos oktavuodadoallan vahágahtta máná.
10. Muhtumin máná ja su vanhemat sáhttet gártat sierra riikkaide. Dalle stáhta ferte geahččalit máhcahit sin nuppiideaset lusa nu jođánit go vejolaš.
11. Stáhta galgá eastit dan, ahte ollesolbmot dolvot mánáid lobikeahhtá riikkas nubbái.
12. Mánás lea vuoigatvuohtha dadjat iežas oaivila áššiin, mat gusket su iežasa. Ollesolbmot galget čielggadit mánáid oaivila ovdal go sii dahket máná guoski mearrádusaid. Máná oaivila galgá váldit vuhtii mearrádusain su

agi ja čálgandási mielde. Rávesolbmot galget ákkastallat mearrádusaid mánái nu, ahte son ipmirda daid.

13. Mánás lea vuoigatvuohtha friddja ovdanbuktit oaiviliiddis ja muitalit iežas oaiviliid earáide. Oaiviliin ii oaččo goit loavkidit nuppiid olbmuid.

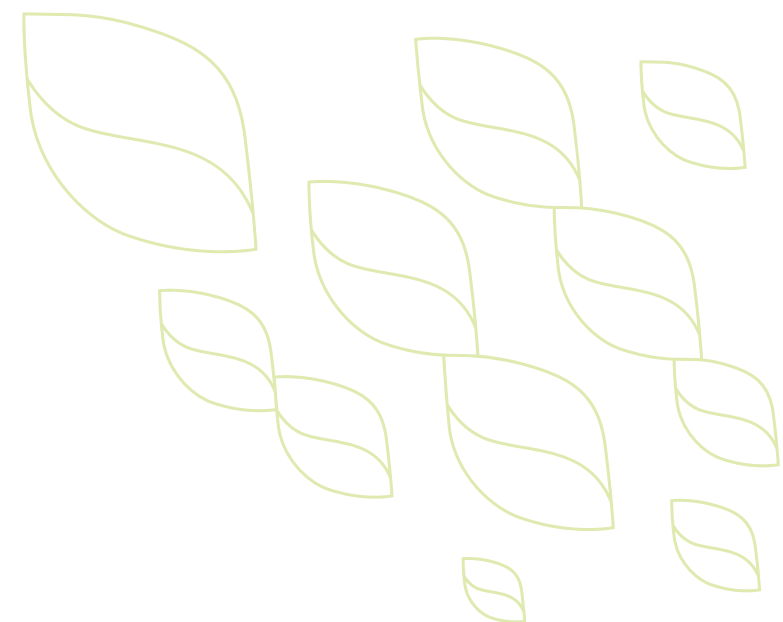
14. Mánás lea vuoigatvuohta jurdaga-, oamedovddu - ja oskkufriddjavuhtii. Vánhemiid mánnái addin oahpisteami dán vuoigatvuođa geavaheamis galgá gudnejahttit.
15. Mánás lea vuoigatvuohta searvat ovtastusaide ja doibmet dain. Mánáin lea vuoigatvuohta čoahkkanit ráfis.
16. Mánás lea vuoigatvuohta priváhtavuhtii. Máná priváhtavuhtii, bearrášii, ruktui dahje reivelonohallamii ii oáččo darvánit sahte dahje lobiheamit.

17. Mánás lea vuoigatvuohta oažžut dieđu ja čuovvut diehtojuhkingaskaomiid máŋggabealagit. Ollesolbmot galget suodjalit máná dieđus, mii vahágahttá su.
18. Máná vánhemiin leat ovttas ovddasvástádus máná bajásgeassimis ja fuolaheamis. Sii galget doaimmat máná buorrin. Stáhta ja gielddat galget doarjut vánhemiid dán barggus.
19. Ollesolbmot galget suodjalit máná buot veahkaválddi ja fuones láhttema ovddas. Máná ii oáččo bávččagahttit maŋge láhkai. Gii ge ii oáččo láhttet mánáin berošmeahttumit dahje ávkkástallat máná.
20. Jos mánná ii sáhte orrut vánhemiiddesguin, mánás lea vuoigatvuohta erenoamáš suodjaleapmái ja doarjagii. Son sáhttá dalle orrut ovdamearkka dihte nuppi bearrašis dahje mánáidsuodjanlágádusas. Mánná sáhttá máhccat vánhemiiddes lusa juos dat lea mánnái buorrin. Máná orrunbáikki ja ruovttu molsuma máŋgii galgá garvit .
21. Juos máná vánhemat jápmet dahje eai nagot atnit fuola sus ja stáhta mieđiha adopšuvnna, sáhttá mánná oažžut bissovaččat ođđa bearraša adopšuvnna mielde. Máná ovdu galgá leat adopšuvnna mearrideaddji.
22. Nuppi riikkas báhtareaddjin riikki bohtán mánás lea vuoigatvuohta oažžut su dárbbášan beroštumi.
23. Doaimmahehttejuvvon mánná galgá oažžut buoremus vejolaš divššu ja veahki, mii ovddida su olmmošárvvu, iešluohttámuša

ja oassálastima servoša doaimmaide. Doaimmahehttejuvvon máná galgá doarjut nu, ahte son sáhttá skuvlavázzit ja fitnat áiggeájiin.

24. Mánás lea vuoigatvuohta eallit nu dearvvasin go vejolaš. Mánás lea vuoigatvuohta oažžut divššu ja veahki, juos son buohccá. Mánás lea vuoigatvuohta beassat doaktárii. Maid etniid, geat leat máná vuostá, dearvvasvuođas galgá fuolahit.
25. Jos mánná ii sáhte orrut iežas vánhemiid luhtte, eará ollesolbmot fertejit dikšut máná bures. Mánáidsuodjaleami bargit galget dihto gaskkaid dárkkistit, sáhttágo mánná máhccat vánhemiiddis lusa.
26. Mánás ja vánhemiin lea vuoigatvuohta dárbbu mielde oažžut stáhtas veahki ruhtaáššiin.

27. Mánnái galgá dorvvastit ruovttu, borramuša ja doarvái biktasiid. Stáhta ja gielddat galget veahkehit vanhemiid nu, ahte mánáin lea juohkeláhkai buorit dilít rávásmuvvat ja ahtanuššat.
28. Mánás lea vuoigavuohta vázzit skuvlla. Vuodđoskuvla galgá leat nuvttá. Njuolggadusat ja bajásgeassin galget leat vuoiggaláččat. Stáhta galgá fállat nu mángga mánnái go vejolaš dilálašvuoda joatkit oahpugaccama vuodđoskuvlla maŋŋá.
29. Skuvla galgá ovddidit máná dáidduid. Dat galgá ovddidit máná eatnigiela sihke addit dieđu eará riikkaid kultuvrraid birra. Skuvllas galgá muitalit mánáid ja eará olbmuid vuoigatvuodain. Skuvllas mánát ohppet, maid mánggakulturlašvuolta, birasgáhtten ja sohkaeliid dásseárvu dárkkuhit.
30. Unnitlohkui dahje eamiálbmogii gullevaš mánás lea vuoigatvuolta iežas kultuvrii- ja gillii. Sus lea vuoigatvuolta hárjehit iežas oskku ovttas eará joavkku lahtuiguin.
31. Mánás lea vuoigavuohta vuoigastit, duhkoraddat ja doallat ásttuáiggi. Mánás lea vuoigavuohta oahpásmuvvat dáidagii ja kultuvrii.
32. Mánna ii oáččo bargat dakkár barggu, mii vahágahtta su dearvasvuoda dahje hehte su skuvlavázzima.
33. Ollesolbmot galget suodjalit máná nárotihkkaávdnasiid ovddas.

34. Ollesolbmot galget suodjalit máná seksuálalaš hehttemis. Gii ge ii oáččo hohkahallat dahje bágget máná seksuálaš dahkui.
35. Stáhtat galget eastadit mánnágávppi. Mánnágávpi oaivvilda, ahte gii nu rievda rihkkosiin máná su vanhemiin ja vuovdá su nuppi olbmui. Mánnágávpi lea rihkus.
36. Ollesolbmot galget suodjalit máná buotlágan fuones láhttemis.
37. Máná ii oáččo ránggáštít julmmet dahje biinnidit. Gii ge ii oáččo badjelgeahččat máná vuoigatvuodaid. Máná ii oáččo bidjat fángalii

- ii ge su friddjavuoda oáččo ráddjet, juos eará molssaeavttut leat vejolaččat. Jos máná goit váldo gitta dahje fánggejuvvo, sus ferte fuolahit doppe bures. Mánná ii oáččo leat váldon gitta guhká.
38. Máná ii oáččo váldit soahtevehkii dahje soahtat. Ollesolbmot galget suodjalit mánáid soadis.
39. Stáhta galgá veahkehit máná, juos mánáin lea láhttejuvvon boastut.
40. Vaikko máná livččiige rihkkon lága dahje máná livčči eahpádusvuložin das, sinna galgá láhttet bures ja vuoiggaláččat.
41. Man nu riikka láhka sáhtta leat buoret mánnái go dát soahpamuš. Dalle olbmot fertejit čuovvut riikka iežas lága.
42. Stáhta galgá fuolahit das, ahte buot riikkas ássit dihtet, mat leat máná vuoigatvuodát.
43. ON:a máná vuoigatvuodaid komitea bearráigeahččá, ahte stáhtat ja daid ássit čuvvot dán soahpamuša.
44. –54. Dát čuoggát muitalit das, man guhká soahpamuš lea fámus ja mo riikkat čuvvot soahpamuša.

Oppa soahpamuš gávdno čujuhusasa

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Dehalaš sánit

Ovttastuvvan Nášuvnnat dahjege ON hálida ráfi oppa máilbmái. Dat veahkeha buot riikkaid bargat ovttasbarggu, vai olmmošvuoigatvuodát ollašuvašedje. ON:a lahttun leat buot máilmmi riikkat.

Stáhta ja **gielddat** ordnejit Suomas bálvalusaid olbmuid. Suoma riikkavuložat ráhkadit stáhta. Stáhta áššiin mearridit riikkabeaivvit. Juohkehaš suomelaš orru man nu gielddas. Ruovttugieldda áššiin mearrida gielldastivra.

Eiseválddit dárkkuhit ollesolbmuid, geat leat barggus stáhtas dahje gielddas. Sii barget ovdamearkka dihte mánáidsuodjaleamis, skuvllas, bolesis dahje buohcevesus.

Mánásuorggi doaimmit leat ovdamearkan organisašuvnnat ja dutkanlágádusat, mat ovddidit mánáid áššiid. Dákkár doaimmit leat maid eiseválddit, mat mearridit mánáid áššiin.

Bálvalus dárkkuha dan, ahte mánát besset doaktárii, jos sii buohccájit. Maiddái skuvla ja beavedikšu leat mánáide oaivvilduvvon bálvalusat. Bálvalusat máksojuvvojit vearroruđaiguin, maid ftinodagat, servošat ja riikkavuložat mákset.

Mánáidsuodjalanlágádus dárkkuha báikki, gos mánná sáhtta orrut, juos son ii sáhte orrut vanhemiiddisguin. Mánáidsuodjalanlágádusas orrot oktanaga mánggat mánát.

Sadjásašbearaš dárkkuha nuppi bearraša, mii fuolaha mánás. Mánná sáhtta fárret sadjásašbearrašii, juos su iežas vanhemat eai sáhte fuolahit sus. Mánná sáhtta máhccat iežas vanhemiiddes lusa, juos dat lea mánnái buorrin.

Adopšuvdna dárkkuha, ahte mánná fárra bissovaččat nuppi bearrašii ja oažžu ođđa vanhemiid. Mánná ii šat máhca iežas biologalašvánhemiid lusa.

Unnitlohkojoavkkuin dárkkuhuvvojit olbmot, geaid giella, kultuvra, osku dahje eará iešvuohta lea earálágan go váldoálbmogis. Suomas giellaunnitlohkojoavkkuide gullet ovdamearkka dihte románat, suomaruottelaččat ja seavagielaččat sihke mánggat sisafárrejeaddjit. Sápmelaččat leat unnitlohku sihke emiálbmot. Sii leat Suoma emiálbmot.

Leatgo mánáin geatnegasvuodát?

Olmmošvuoigatvuodát gullet juohkehažžii eavttuid haga. Juohkehačča geatnegasvuohta lea gudnejahttit nuppiid olmmošvuoigatvuodaid. Ollesolbmuid geatnegasvuohta lea oahpahit mánáide, maid olmmošvuoigatvuodát dárkkuhit.

Ovdamearkkat:

- Mánás lea vuoigatvuohta oažžut suodjaleami veahkaválldi, ávkkástallama ja hilggodeami ovddas. Mánná ii oaččo givssidit dahje vahágahttit nuppiid mange láhkai.
- Mánás lea vuoigatvuohta buhtes birrasii. Maiddái mánás lea geatnegasvuohta fuolahit buoremus lágis mielde birrasa buhtisvuodas.
- Mánás lea friddjavuohta iežas jurddašeapmái, kultuvrii ja oskui. Mánás lea maiddái geatnegasvuohta gudnejahttit nuppiid jurdagiid ja oskui guoski vuodđojurdagiid.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDII

Mánáidáittardeaddji doaimmahat
Almmustahttojuvvon fierbmis 10/2020